Katarzyna Kukowska

KAPITAŁ SPOŁECZNY A PRZEDSIĘBIORCZOŚĆ

1. Kapitał społeczny

Koncepcje kapitału społecznego wciąż ewoluują, przechodząc różne etapy i formy. Badaczami którzy wywarli największy wpływ na rozumienie tego pojęcia, byli: Pierr Bourdieu, James Coleman, Robert Putnam i Francis Fykuyama. Mimo różnic w ich podejściu do tej problematyki odnajduje się cechy wspólne w pojmowaniu jej istoty. Opisując kapitał społeczny autorzy używają takich określeń, jak: współzależność, zaangażowanie, współpraca, więź, zaufanie. Według J. Colemana, kapitał społeczny jest umiejętnością współpracy podmiotów (osób lub organizacji), które uczestniczą w danych zbiorowościach dla realizacji wspólnych interesów[1]. R. Putnam tłumaczy kapitał społeczny jako sieci spontanicznych więzi i wzajemnego zaufania, które warunkują funkcjonowanie społeczeństwa. F. Fykuyama natomiast definiuje kapitał społeczny jako zespół nieformalnych norm i wartości, które uznają członkowie danej grupy i które umożliwiają im współpracę[2]. P. Bourdieu opisuje kapitał społeczny jako zasoby będące efektem sieci wzajemnych stosunków, które powstają przez działalność stowarzyszeniową[3].

Kapitał społeczny odnosi się zarówno do małej grupy, jak również całych społeczeństw. Pojmowany jest najczęściej jako dobro wspólne (kolektywistyczne). Jest siłą wywierającą wpływ na życie gospodarcze i powoduje w nim określone skutki. Słaby kapitał społeczny, w którym brak zaangażowania we wspólne działania, spowalnia wzrost gospodarczy. Elementy kapitału społecznego, takie jak: inicjatywność, spostrzegawczość, zdolność organizacyjna, są źródłem przedsiębiorczych działań. Kapitał społeczny wydaje się czynnikiem najsilniej wpływającym na dynamikę rozwoju rynków lokalnych. Nabiera on szczególnego znaczenia jako umiejętność współpracy i wsparcia w rozwiązywaniu wspól-

---

[1] *Przedsiębiorczość i kapitał intelektualny*, red. M. Bratnicki, J. Strużyna, Wyd. AE w Katowicach, Katowice 2001, s. 125.

[2] B. Sztumska, *Koncepcja kapitału społecznego*, w: *Edukacja a wielokulturowość. Księga pamiątkowa poświęcona prof. Z. Zimnemu*, WSP, Częstochowa 2003.

[3] *Przedsiębiorczość i kapitał intelektualny*, op.cit., s. 125.

nych problemów. Jednocześnie badacze podkreślają, że spontaniczne zachowania dążące do współpracy wspierają budowę złożonych przedsiębiorstw. Takie podmioty są tworzone i mogą przetrwać tylko poprzez współpracę i zaangażowanie w realizację wspólnych celów. Silny kapitał społeczny sprzyja rozwojowi dużych przedsiębiorstw, w przeciwieństwie do środowisk o niskim stopniu kapitału społecznego. Kapitał społeczny jest więc katalizatorem przedsiębiorczości, wzmacnia produktywność zarówno w skali społeczeństwa, społeczności lokalnych, przedsiębiorstwa i jednostki. Zaangażowanie w budowę kapitału społecznego jest inwestycją w przyszłość. Jednak proces jego wzmacniania przebiega różnie w różnych środowiskach.

2. *Przedsiębiorcza społeczność*

Przedsiębiorczość w aspekcie podmiotowym jest identyfikowana z osobą skłonną do zmian i podejmowania ryzyka, twórczą, o silnej potrzebie niezależności i dominacji. Przedsiębiorczość jako zbiór cech osobowych jest przypisywana głównie przedsiębiorcy – właścicielowi firmy.

W literaturze przedsiębiorczość jest ujmowana w znacznie szerszym zakresie. Jest rozumiana jako proces tworzenia nowych przedsięwzięć gospodarczych będących efektem odkrywania nowych możliwości i okazji do poprawy swej pozycji na rynku[4]. Do czynników określających przedsiębiorcze działania należą umiejętności i zdolności ludzi realizujących przedsięwzięcia, elastyczność i projektowanie nowych wzorów oraz umiejętność uczenia się nowych rozwiązań uznawanych za niemożliwe, przy użyciu dotychczasowych środków[5].

Przedsiębiorczość w aspekcie przedmiotowym będzie odnosić się do aktywności społeczności lokalnej, której celem jest rozwój i poprawa jakości życia jej członków.

„Przedsiębiorcza społeczność to zbiór podmiotów potrafiący współdziałać na rzecz jakiejś idei, rozwiązywania problemu jednostki, grupy zdolne ‚wziąć los' w swoje ręce, jednocześnie chcące być uczestnikiem procesu poszukiwania, tworzenia i innowacyjnego wykorzystania szans i możliwości"[6]. Budowa przedsiębiorczej społeczności opiera się więc na współdziałaniu, zaufaniu oraz przedsiębiorczości jej podmiotów. Kluczową rolę odgrywają tu władze lokalne, które

[4] B. Berger, *Kultura przedsiębiorczości*, Oficyna Wydawnicza RÓJ, Warszawa 1994, s.16.

[5] L. Haber, *Działanie przedsiębiorcze w biznesie*, w: *Przedsiębiorczość i rynek*, Prace Naukowe Profesjonalnej Szkoły Biznesu, nr 1, Kraków 1994, s. 11.

[6] A. Ochojski, *Kultura przedsiębiorczości jako czynnik rozwoju lokalnego*, w: Z. Barczyk, J. Biniecki, A. Ochojski, B. Szczupak, *Przedsiębiorczość. Samorządność. Rozwój lokalny*, Wyd. AE w Katowicach, Katowice 2001, s. 47.

kształtują środowisko gospodarcze, oddziałując na lokalny układ gospodarczy. Skuteczność działań przedsiębiorczych jest zależna od wspólnych powiązań i współpracy między społecznością, władzą lokalną a przedsiębiorstwami. Przedsiębiorcza społeczność powinna wymuszać na władzy lokalnej działania wspierające rozwój. Jednocześnie władze lokalne powinny wspierać i inicjować nowe rozwiązania i zaangażowanie w rozbudowę gospodarczą regionu. Takie relacje tworzą klimat partnerstwa, gdzie społeczność inspiruje siebie i władzę do przedsiębiorczych działań.

3. *Struktura przedsiębiorczości powiatu częstochowskiego*

W Polsce po 1989 r. zniesienie barier politycznych i prawnych spowodowało intensywny rozwój sektora prywatnego. Nowa rzeczywistość gospodarcza stała się wyzwaniem, dla lokalnych środowisk, które zaczęły tworzyć nowe przedsiębiorstwa.

Celem podjętych badań jest analiza i charakterystyka struktury przedsiębiorczości powiatu częstochowskiego na przestrzeni lat okresu transformacji. W skład powiatu częstochowskiego wchodzą: miasto Częstochowa i gminy: Blachownia, Kamienica Polska, Konopiska, Mykanów, Poczesna, Starcza, Dąbrowa Zielona, Janów, Kłomnice, Koniecpol, Kruszyna, Lelów, Mstów, Olsztyn, Przyrów, Rędziny. W ramach dostępnej dokumentacji prezentowane są dane od 1989 do 2003 r. (stan na dzień 31.06.2003), ze szczególnym uwzględnieniem ostatnich 5 lat, które pozwalają na określenie tendencji występujących w badanym zakresie.

Wykorzystując sprawozdawczość statystyczną, przedstawiono dynamikę rozwoju przedsiębiorstw na wybranym terenie. Materiały źródłowe do badań zostały pozyskane głównie z dokumentacji Urzędu Miasta Częstochowy oraz I i II Urzędu Skarbowego w Częstochowie. Jak twierdzą wymienione instytucje, dane nie odzwierciedlają rzeczywistości w całości. Urząd Miasta, urzędy skarbowe oraz Urząd Statystyczny w Częstochowie wskazują tu kilka przyczyn:

- brak konsekwencji przedsiębiorców w dostarczaniu informacji,
- ulegające zmianom formy sprawozdawczości dotyczącej podmiotów gospodarczych w tychże instytucjach,
- świadome oszustwa przedsiębiorców, np. zatrudnianie „na czarno", prowadzenie działalności w „szarej strefie".

Dokonując przeglądu materiałów, określono strukturę przedsiębiorstw w samym mieście Częstochowie. Ta forma opisu w dużej mierze została podyktowana znacznym skoncentrowaniem się podmiotów na terenie miasta w stosunku do gmin (średnio stosunek ten wyniósł: 76% do 24%), jak również dostępnością danych.

Według sprawozdań Urzędu Miasta w 1989 r., w Częstochowie w sektorze prywatnym działało 10 692 firm, z czego 48,37% funkcjonowało w przemyśle. Był to ostatni rok, w którym liczebnie przeważały firmy działające w przemyśle. Już rok 1990 przynosi zmiany i zaczynają dominować przedsiębiorstwa działające w branży handlowej. Jest to fakt godny uwagi w związku z przeszłością tego miasta. Częstochowa należała do dynamicznych ośrodków przemysłowych i to na przemyśle właśnie przez lata budowała swoją świetność. W 1990 r. w sektorze prywatnym zarejestrowano 8489 nowych firm. Spowodowało to 76,67 procentowy wzrost liczby podmiotów gospodarczych w stosunku do 1989 r. Najwięcej firm powstało w działalności handlowej (wzrost o 375,88%) i gastronomii (wzrost o 213,68%). Po roku 1990 obserwuje się wahanie w liczbie przedsiębiorstw od spadku do niewielkich wzrostów (w latach: 1991–1994: wzrost; 1995: spadek; 1996–2000: wzrost; 2001: spadek; 2002: wzrost; stan na 31.06.2003: spadek). Tendencja jest jednak rosnąca. Z jednej strony zjawisko to można tłumaczyć pozytywnie. Sytuacja firm jest stabilna. Przedsiębiorstwa znalazły dla siebie niszę na rynku i nie poddają się konkurencji. Struktura przedsiębiorstw nie ulega dużym zmianom. Powstają nowe przedsiębiorstwa, inne są likwidowane, ale jest względnie stały zbiór silnych „graczy rynkowych". Z drugiej strony należy zakładać, że rzeczywistość gospodarcza jest tak trudna, że rozwój przedsiębiorczości w dużej mierze jest hamowany. Już istniejące przedsiębiorstwa mają duże trudności z utrzymaniem się na rynku, a nowo powstające mają małe szanse przetrwania. Ponieważ rynek częstochowski ulega tym samym determinantom, którym ulegają inne rynki lokalne w Polsce, należy wnioskować, że bliższe prawdy jest założenie pesymistyczne. Wskazują na to wyniki badań sytuacji gospodarczej kraju, przeprowadzane przez PARP, jak i sami przedsiębiorcy.

Najbardziej zmienna w swojej strukturze, jak wynika z danych, jest działalność handlowa. Tendencja ta jest charakterystyczna nie tylko dla Częstochowy. Zjawisko to jest powszechne w całym kraju. To właśnie w handlu rejestrowano i wykreślano z ewidencji najwięcej podmiotów w latach 1989–2003. Handel jest więc najbardziej niestabilną formą aktywności przedsiębiorców.

Sektor prywatny w znacznym stopniu budują firmy osób fizycznych. W 1992 r. do osób fizycznych należało 55,28% tego sektora. Od 1994 r. do 2003 r. udział ten wynosił nie mniej niż 82,25%. Tworzeniu nowych form działalności przez osoby fizyczne towarzyszy jednoczesny spadek liczby przedsiębiorstw państwowych. Podczas gdy w 1992 r. było ich w Częstochowie 63, w 1995 r.: 62, to od 2001 r. jest ich już tylko 7. Godny uwagi jest stały wzrost liczby spółek prawa handlowego, w tym także z udziałem kapitału zagranicznego. W 1998 r. ich liczba wzrosła o 64,88% w stosunku do roku 1992, a w 2003 r. (stan na dzień 31.06) o 51% w stosunku do 1998 r. Niewątpliwie świadczy to o wzroście pozycji tych firm na rynku.

Tabela 1

Podmioty gospodarki narodowej w Częstochowie w latach 1992–2003

	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	31.06. 2003
Ogółem	21 462	22 802	22 957	21 812	23 369	24 766	25 913	26 515	26 977	26 623	26 993	26 711
Sektor publiczny	350	351	348	344	343	322	330	350	403	353	393	426
Sektor prywatny	21 112	22 451	22 609	21 468	23 026	24 444	25 583	26 165	26 574	26 270	26 600	26 285
Przedsiębiorstwa państwowe	63	*	67	62	49	35	15	13	9	7	7	7
Spółki prawa handlowego	655	733	840	906	994	1 059	1 080	1 141	1 245	1 376	1 576	1 631
S.p.h. z udziałem kapitału zagranicznego	76	109	*	154	188	221	233	251	276	287	291	298
Spółdzielnie	92	95	96	95	94	95	91	92	92	94	94	95
Osoby fizyczne	11 671	*	18 664	17 786	19 003	20 162	21 056	21 220	21 016	21 626	22 004	21 622

Źródło: opracowano na podstawie roczników statystycznych; *Częstochowa w liczbach 1990–2000*, US, Katowice 2002; Biuletyn Statystyczny Województwa Śląskiego, Katowice, lipiec 2003.

Jednym ze wskaźników efektywności przedsiębiorstw jest struktura inwestycji. W 2001 r. nakłady ogółem zostały zwiększone o 50,49% w porównaniu z rokiem 2000 i o 31,63% w stosunku do roku 1998. W ciągu tych lat największy udział nakładów inwestycyjnych przeznaczono na budynki i budowle, odpowiednio: w roku 1998–46,32%; 1999–53,64%; 2000–46,29%, jednak obserwuje się zmniejszenie wydatków na tę sferę. Jednocześnie postępuje wzrost udziału inwestycji w maszyny, urządzenia techniczne i narzędzia. W 2000 r. wynosiły one już 45,18% w nakładach ogółem, gdzie w 1998 r. tylko 26,71%.

Tabela 2

Nakłady inwestycyjne w gospodarce narodowej w Częstochowie w latach 1998–2001

	1998	1999	2000	2001
Ogółem w mln zł	288,6	271,8	252,5	379,9
Budynki i budowle	133,7	145,8	116,9	*
Maszyny, urządzenia techniczne i narzędzia	77,1	102,7	114,1	*
Środki transportowe	*	16,3	20,6	*

Źródło: *Częstochowa w liczbach 1990–2000*, US, Katowice 2002, s. 15.

Zjawisko tak postępujących zmian w udziałach nakładów na poszczególne kierunki inwestowania napawa sporym optymizmem. Powodem jest duże praw-

dopodobieństwo, że faktycznie częstochowskie przedsiębiorstwa sporą część wypracowanych środków inwestują w swój rozwój. Nakłady inwestycyjne nie odzwierciedlają rzeczywistego udziału środków w rozwój firmy. Wynika to z formy rejestrowania danych, która to do nakładów inwestycyjnych zalicza również budownictwo mieszkaniowe finansowane przez przyszłych właścicieli nieruchomości[7]. Dlatego też wzrost inwestycji, w których rośnie udział nakładów na maszyny, urządzenia techniczne i narzędzia, a maleje na budynki i budowle, dają podstawę do formułowania pozytywnych wniosków. Jednak dość często taki plan działań jest wymuszony pogarszającymi się warunkami rynku. Produkcja wielu firm odbywa się na bazie przestarzałego parku maszynowego. Muszą one konkurować z podmiotami dysponującymi nowoczesną technologią wspieraną często kapitałem zagranicznym.

Dynamika rozwoju przedsiębiorczości jest charakteryzowana wg kryterium udziału małych, średnich i dużych firm w rynku. Przedmiotem analizy tego zagadnienia są przedsiębiorstwa na terenie Częstochowy i jej gmin. Okres poddany interpretacji dotyczy lat 1998–2002.

Według danych GUS, w 1998 r. było zarejestrowanych ogółem 33 808 firm, odpowiednio: w 1999 r. o 2,9% więcej, w 2000 r. o 1,5% więcej niż w 1999 r., w 2001 r. liczba przedsiębiorstw zmniejszyła się o 0,98% w porównaniu z rokiem ubiegłym. Dominujący udział w liczbie przedsiębiorstw ogółem mają przedsiębiorstwa jednoosobowe, nie zatrudniające pracowników. W tej grupie znajduje się również największy procent podmiotów nieaktywnych, tzn. przedsiębiorstw, które zaprzestały działalności i nie zgłosiły tego faktu do GUS. Niestety, brak wiarygodnych informacji uniemożliwia ustalenie jaka jest rzeczywista liczba przedsiębiorstw aktywnych. Wynik ten może być jednak znaczący. Dla przykładu w kraju w latach 1998–1999 różnica między zbiorem firm prywatnych zarejestrowanych a zweryfikowanych rejestrem Regon stanowiła nie więcej niż 60–70% przedsiębiorstw aktywnych[8]. W powiecie częstochowskim stosunek przedsiębiorstw jednoosobowych do przedsiębiorstw zatrudniających przynajmniej jednego pracownika wynosił średnio w latach 1998–2002: 77% do 23%. Według sprawozdań urzędów skarbowych przedsiębiorstwa aktywne zatrudniające przynajmniej jednego pracownika liczyły w 1998 r. 7845, a więc zaledwie 23,20% wszystkich firm zarejestrowanych w rejestrze Regon. W 1999 r. liczba ta wzrosła tylko o 20 firm. W 2000 r. przedsiębiorstw było o 0,52% więcej niż w 1999 r. (dokładnie o 41 podmiotów). Rok 2001 przyniósł spadek o 5,45% w porównaniu z ubiegłym rokiem, a osiągnięty wynik: 7475 firm był najniższy w tych 5 latach. W roku 2002 liczba przedsiębiorstw wzrosła o 1,9%,

[7] Raport o stanie sektora małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce w latach 2000–2001, PARP, Warszawa 2002, s. 41.

[8] J. Gardawski, *Powracająca klasa. Sektor prywatny w III Rzeczypospolitej*, IFiS PAN, Warszawa 2001, s. 70.

jednak znaczne straty w 2001 r. uniemożliwiły odzyskanie pozycji i liczba firm nie osiągnęła nawet stanu z 1998 r.

Struktura i rozwój przedsiębiorstw jest opisany z uwzględnieniem założeń PARP dotyczących małych, średnich i dużych przedsiębiorstw. Za kryterium podziału służy liczba osób zatrudnionych na podstawie stosunku pracy. Za przedsiębiorstwa małe uznano jednostki zatrudniające od 0 do 49 pracowników, średnie od 50 do 249, a duże powyżej 249 zatrudnionych.

Tabela 3

Podmioty gospodarki narodowej powiatu częstochowskiego w latach 1998–2002

Okres	Przedsiębiorstwa ogółem	Małe		Średnie zatrudniające 50–249 pracowników	Duże zatrudniające powyżej 249 pracowników
		nie zatrudniające pracowników	zatrudniające 1–49 pracowników		
1998	33808	25963	7486	302	57
1999	34791	26926	7514	297	54
2000	35322	27416	7519	330	57
2001	34974	27499	7094	334	47
2002	*	*	7263	309	50

Źródło: opracowano na podstawie: roczników statystycznych oraz danych I i II Urzędu Skarbowego w Częstochowie.

Powiat częstochowski od 1998 r. utrzymywał dość stabilną strukturę klas przedsiębiorstw. Kształtowała się ona średnio w sposób następujący: przedsiębiorstwa małe stanowiły 95% sumy przedsiębiorstw, średnie 4% i duże 1%. W 1999 r. w powiecie odnotowano spadek w klasach średnich i dużych przedsiębiorstw, przy jednoczesnym wzroście małych firm. Jednocześnie nastąpił wzrost w ogólnej liczbie zatrudnionych, prawie o 90tys. osób (7,16%). Dla zatrudnionych rok 1999 kształtował się więc w miarę dobrze, w porównaniu z rokiem następnym. Od 2000 r. zaczyna się spadek liczby zatrudnionych, odpowiednio: 2000 r.–0,24%, 2001 r.–4,37%, 2002r.–6,86%. (dane I i II Urzędu Skarbowego w Częstochowie.) Rejestrowane zmiany w liczbie zatrudnionych nie mają szczególnie silnego odbicia w strukturze przedsiębiorstw. W 2000 r. we wszystkich trzech klasach nastąpił wzrost liczby przedsiębiorstw. Pozytywnym zjawiskiem jest fakt, że w 80,48% były to przedsiębiorstwa średnie, a tylko w 12,19% małe. Świadczy to o rzeczywistym postępie w rozwoju firm.

Znaczący spadek liczby przedsiębiorstw w 2001 r. dotyczył głównie przedsiębiorstw małych stanowiących w tej grupie 98,6%. Jednocześnie 2,4% dotyczyły przedsiębiorstw dużych, które mogły zostać w większości zdeklasyfikowane do grupy średnich firm. Mimo ogólnego zwiększenia liczby firm w 2002 r. ob.serwowane jest niepokojące zjawisko spadku (7,4%) w zbiorze średnich jednostek. Można założyć, że znalazły się one w grupie małych firm (wzrost o 2,38%).

4. Próba oceny

To nie przedsiębiorstwa tworzą środowiska lokalne, tylko środowisko lokalne tworzy przedsiębiorstwa. Zatem obraz lokalnego rynku jest odbiciem kapitału społecznego, jakim charakteryzuje się (dysponuje) dana społeczność.

Kapitał społeczny determinuje przedsiębiorczość, ale to przedsiębiorcze jednostki i organizacje najsilniej wpływają na rozwój kapitału społecznego. Poszukiwanie nowych rozwiązań, rzutkość, aktywność wpływają na powstawanie nowych stosunków i więzi zależności. Zatem działania przedsiębiorcze sprzyjają budowie silnego kapitału społecznego, gdyż wymagają wsparcia i sieci powiązań do rozwiązywania problemów.

Kapitał społeczny i przedsiębiorczość są siłami zależnymi od siebie, które tworzą przyszłość społeczności lokalnych, gdyż są źródłem ich rozwoju. Korelacja zachodząca między tymi procesami odzwierciedla siłę gospodarczą regionu i decyduje o jego konkurencyjności w otoczeniu.

Struktura przedsiębiorstw i dynamika ich rozwoju jest czynnikiem opisującym w sposób ilościowy przedsiębiorczość lokalnego środowiska. Przedstawiona analiza sfery rynkowej powiatu częstochowskiego nie wykaże zależności pomiędzy kapitałem społecznym tego środowiska a przedsiębiorczością, gdyż wymaga to znacznie głębszych badań. Jednak obserwując zachodzące zjawiska, można je w pewnym stopniu scharakteryzować.

W powiecie częstochowskim powstało po 1989 r. wiele nowych przedsiębiorstw wywodzących się z tradycji częstochowskiego rzemiosła. Upadek wielkich państwowych fabryk przemysłu ciężkiego otworzył dla drobnych prywatnych przedsiębiorstw nowe możliwości rozwojowe. Siłę gospodarczą regionu zaczęły budować małe i średnie firmy zajmujące się handlem i usługami oraz drobną produkcją.

Powiat dysponował dużym kapitałem wyjściowym pozostałym po przedsiębiorstwach państwowych, niestety, został on zmarnowany. Jednocześnie, mimo atrakcyjnej infrastruktury, stosunkowo niewielu inwestorów zewnętrznych decyduje się na lokowanie swoich środków (kapitału) na tym terenie. Po upadku przemysłu brakuje również rozwoju branż przyszłościowych z zakresu nowych technologii. Przyglądając się gospodarczemu środowisku, trudno oprzeć się wrażeniu, że potencjał przedsiębiorczy jest niewykorzystany. Powiat częstochowski posiada organizacje wspierające lokalną przedsiębiorczość, m.in. takie jak: Regionalna Izba Przemysłowo-Handlowa, Stowarzyszenie Akcja Gospodarcza, Izba Rzemieślnicza, Polsko-Amerykański Klub Przedsiębiorczości czy powstały 30.01.2003 r. Miejski Ośrodek Wspierania Przedsiębiorczości. Jednocześnie brak jest widocznej, aktywnej współpracy tych organizacji z małymi i średnimi przedsiębiorstwami, które najbardziej tego wsparcia potrzebują. Dotychczasowa współpraca gospodarcza w powiecie częstochowskim pozostawia

wiele do życzenia, zarówno w kierunku władz lokalnych, jak i organizacji uczestniczących w tym procesie. Ta sytuacja ulega zmianie, trudno jednak oprzeć się wrażeniu, że działania wspierające przedsiębiorczość mogły być podjęte znacznie wcześniej. Potwierdzeniem bierności środowisk decyzyjnych w promowaniu przedsiębiorczości w minionych latach jest, skądinąd optymistyczna, wypowiedź prezydenta Regionalnej Izby Przemysłowo-Handlowej w Częstochowie i jednocześnie prezesa dużej spółki A. Gacka: „Istnieje program [...] dotyczący współpracy między ośrodkami gospodarczymi a Urzędem Miasta Częstochowy [...] istnieją projekty uchwał Rady Miasta, mających pomóc w stymulowaniu przedsiębiorczości na wybranych obszarach. Nawiązana została współpraca z organizacjami zrzeszającymi przedsiębiorców. Coś się więc dzieje, przynajmniej zostało rozpoczęte. Na wyniki trzeba będzie jednak poczekać." (21 sierpnia 2003 r.)[9].

Oczywiście zarzut nieumiejętności i pewnej bierności we współdziałaniu na rzecz rozwoju gospodarczego nie dotyczy tylko powiatu częstochowskiego. Jest to zjawisko obecne na wielu rynkach lokalnych w całej Polsce.

Bibliografia

B. Berger [1994], *Kultura przedsiębiorczości*, Oficyna Wydawnicza RÓJ, Warszawa.

Biuletyn Statystyczny Województwa Śląskiego [lipiec 2003], Katowice.

Częstochowa w liczbach 1990–2000 [2002], US, Katowice.

Gardawski J. [2001], *Powracająca klasa. Sektor prywatny w III Rzeczypospolitej*, IFiS PAN, Warszawa.

Haber l. [1994], *Działanie przedsiębiorcze w biznesie*, w: *Przedsiębiorczość i rynek, Prace Naukowe Profesjonalnej Szkoły Biznesu*, nr 1, Kraków.

Jewtuchowicz A. [1997], *Przedsiębiorczość, innowacje i konkurencyjność regionów (podstawowe pojęcia i identyfikacja problemów*, w: *Środowisko przedsiębiorczości. Innowacje a rozwój terytorialny*, red. A. Jewtuchowicz, Wyd. UŁ, Łódź.

Kapsa J. [2001], *próba podsumowania. Częstochowa przemysłowa (VI)*, „Gazeta Częstochowska", 17 maja 2001, nr 19 (500).

Ochojski A. [2001], *Kultura przedsiębiorczości jako czynnik rozwoju lokalnego*, w: Z. Barczyk, J. Biniecki, A. Ochojski, B. Szczupak, *Przedsiębiorczość. Samorządność. Rozwój lokalny*, Wyd. AE w Katowicach, Katowice.

Piesik P. [2003], *Jest ruch gospodarczy, nie ma samorządu*, „Gazeta Częstochowska" 21 sierpnia 2003, nr 34 (615).

Przedsiębiorczość i kapitał intelektualny [2001], red. M. Bratnicki, J. Strużyna, Wyd. AE w Katowicach, Katowice.

[9] P. Piesik, *Jest ruch gospodarczy, nie ma samorządu*, „Gazeta Częstochowska" 21 sierpnia 2003, nr 34(615).

Raport o stanie sektora małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce w latach 2000–2001, [2002], PARP, Warszawa.

Rocznik statystyczny województwa częstochowskiego 1998 [1998], US w Częstochowie, Częstochowa.

Rocznik statystyczny województwa śląskiego 2002 [2002], t. 2, US w Katowicach, Katowice.

Statystyka powiatów województwa śląskiego [2000], US w Katowicach, Katowice.

Sztumska B. [2003], *Koncepcja kapitału społecznego*, w: *Edukacja a wielokulturowość. Księga pamiątkowa poświęcona prof. Z. Zimnemu*, WSP, Częstochowa.

Walczak-Duraj D. [2002], *Ład etyczny w gospodarce rynkowej. Doświadczenia polskiej transformacji*, UŁ, Łódź.

Województwo śląskie 1998 [1999], US w Katowicach, Katowice.

Katarzyna Kukowska

SOCIAL CAPITAL AND ENTREPRENEURSHIP
Summary

The topic undertaken in the following study is on the local enterprise in the Częstochowa area, which effects are economic subjects. The work uses economic activity indicators on the background of social capital, tests of their profile were accomplished in light of the economic transformation.

On the basis of reported statistics, the dynamics of development of enterprises in the Częstochowa region were introduced. The analyzed questions that are presented are based on the period from 1989 - 2003, with a goal of characterizing current tendencies. The obtained results, as well as the review of literature, became the foundation for testing the regional enterprises in light of social capital.